

2. Медіація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Медіація>
3. Єрмоєнко Г. Перспективи розвитку медіації в Україні. URL: <http://ukrmediation.com.ua/files/content/Perspectyvy.pdf>
4. Громовий О. Медіація в Україні: переможе чи програє? Юридичний журнал : аналітичні матеріали, коментарі, судова практика. 2010. №1 (91). С. 61-62.
5. Зайчук О.В. Медіація як процедура врегулювання спорів шляхом досягнення консенсусу. Бюлетень Міністерства юстиції України : офіційне видання. 2010. №9 (вересень). С. 158-161.
6. Медіація як демократичний та ефективний спосіб вирішення спорів: європейські норми і досвід та українська перспектива. Бюлетень Міністерства юстиції України : офіційне видання. 2010. №12 (грудень). С. 137-141
7. Жмудь В. Запровадження процедури медіації (примирення) у законодавстві України. Юридичний журнал : аналітичні матеріали, коментарі, судова практика. 2007. №11. С. 89-91.
8. Подковенко Т.О. Медіація як один з альтернативних способів вирішення спорів та її вплив на правову культуру суспільства. Актуальні проблеми правознавства. 2019. Випуск 1 (17). С. 11-16.

*Кульчицька Д.
студентка курсу юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доктор права
Українського Вільного Університету,
завідувач кафедри теорії та історії
держави і права ТНЕУ Кравчук М.В.*

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ

Пошук уніфікованого розуміння та формулювання юридичною наукою принципу верховенства права, його однозначна інтерпретація є неодмінною умовою успішного його запровадження у правотворчу і правозастосовну практику. Закріплення у статті восьмій Конституції України принципу верховенства права інтенсифікували науково-практичні дослідження цього принципу. Але ні спроби надати дефініцію верховенства права, запропоновані теоретиками права, ні визначення верховенства права як «панування права», надане в Рішенні Конституційного Суду України, не призвели до появи універсального визначення цього принципу в українському правознавстві.

Взагалі принцип верховенства права для українського законодавства не новий, проте проблема його розуміння полягає у різноаспектності тлумачення даного поняття. Так, теоретично принцип верховенства права можна розглядати, принаймні, у двох аспектах – широкому і вузькому. По-перше, в широкому значенні – як принцип правової організації державної влади в суспільстві, як верховенство права над державою. За таких умов верховенство права практично ототожнюється з засадами правової державності. По-друге, у вузькому розумінні – як співвідношення права й закону в регулюванні суспільних відносин, їх ролі в забезпеченні правопорядку, тобто як верховенство права над законом [1, с. 288].

Аналізуючи літературу, яка присвячена даній проблемі, з впевненістю можемо зазначити, що багато науковців, досліджуючи це питання, здійснюють інтерпретацію такого принципу як верховенство права кожен по-своєму, але основні їх твердження полягають у тому, що верховенство права повинно розглядатися як пріоритетність основних прав і свобод людини та громадянина.

Так, П.М. Рабінович зазначає, що принцип верховенства права не тотожний принципу верховенства закону, відмінність між ними пов'язана з розбіжністю у розуміння права і закону. Панування закону означає насамперед верховенство правового закону, бо не кожний закон є саме таким. Відповідність змісту закону праву є важливим показником правової держави [2, с. 100]. Ми поділяємо це твердження, так як цілком очевидно, що ототожнення таких понять як «право» та «закон» є помилковим. У зв'язку з різноманітністю суспільних відносин існує проблема в закріпленні права на законодавчому рівні, тому що, по-перше, неможливо врахувати варіативність усіх життєвих ситуацій; і по-друге, не завжди закон є правовим.

М.І. Козюбра зазначає, що у західноєвропейській думці принцип верховенства права традиційно ототожнюється здебільшого з верховенством фундаментальних прав і свобод людини, а його зміст безпосередньо пов'язаний з такими категоріями як справедливість, свобода, гуманізм. [3, с. 112]. Висловлену позицію підтримує і С.П. Головатий, який, у свою чергу, говорить про те, що принцип верховенства права має ідею винятково природного права, тобто ідею, яка виникла на визнанні такого факту: людина як істота природна з'являється на світ з певними правами і свободами, яких їй ніхто не дає і ніхто не має права в неї відібрати [4, с. 85-86].

Таким чином, враховуючи різноманітні погляди авторів щодо визначення поняття верховенства права, під ним слід розуміти основоположний принцип правової держави, який ґрунтується на провідних ідеях юридичної теорії та практики і визначає підстави забезпечення та реалізації основних прав і свобод громадян, їх правове положення в суспільному розвитку держави.

Важливим аспектом у процесі реалізації і застосування принципу верховенства права відіграє той факт, що даний принцип має легальне закріплення. На підтвердження цьому можемо навести рішення Конституційного Суду України від 02 листопада 2004 року, відповідно до якого верховенство права – це панування права в різних формах у суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема в закони, які за своїм змістом мають бути пронизані, передусім, ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо[5].

Підкреслимо, що пряма вказівка на дію принципу верховенства права міститься в кодифікованих актах, а саме: ст. 8 Кодексу адміністративного судочинства України, ст. 5 Господарського кодексу України та інших. Однак у даних нормативно-правових актах, як і в Конституції України, відсутнє тлумачення принципу верховенства права.

Як слушно зазначає С.В. Серьогіна, що «попри визнання в Україні принципу верховенства права діючим конституційним принципом, його сутність і зміст залишаються утаємниченими, йому так і не поталанило стати дієвим принципом вітчизняної юридичної практики ні в системі звичайних

судів, ні в суді конституційної юрисдикції. Причиною цьому є недостатнє опрацювання та, як наслідок, неналежне осмислення англomовних аналогів тих термінів, які в українській мові позначаються словами «право» та «закон»[6,с.53].

На жаль, в більшості нормативно-правових актів немає навіть згадки про даний принцип, говорить лише про неухильне дотримання Конституції України та законів України. Але останнє не замінює принцип верховенства права, оскільки, не всі закони є правовими, деякі з них можуть містити положення, які тим чи іншим чином порушують права та інтереси громадян або не в повному обсязі здійснюють регулювання відносин, що призводить до прогалин у чинному законодавстві.

Таким чином можемо зробити висновок, що в Україні повністю ще не завершений шлях впровадження та закріплення принципу верховенства права. Наприклад, якщо брати до уваги судочинство, то не існує усталеної судової практики застосування принципу верховенства права. На нашу думку, саме цей принцип вимагає детального законодавчого регламентування у всіх сферах суспільного життя з метою недопущення нівелювання прав людини.

Необхідно зазначити, що одним із напрямків утвердження верховенства права є налагодження тісної співпраці між Україною та Європейською Комісією «За демократію через право» (Венеціанська Комісія), підготовка пропозицій щодо врахування її висновків та рекомендацій. В одній із доповідей Венеціанської Комісії «Про верховенство права» зазначається, що «зміцнення верховенства права є частиною основної місії Ради Європи» [7, с. 337].

Європейський суд з прав людини розкриває сутність принципу верховенства права з точки зору дотримання та захисту основних прав і свобод людини, визнаючи людину найвищою соціальною цінністю. Тому він одночасно звертає увагу на те, що втручання держави у здійснення особою своїх прав можливе лише тоді, коли це дозволяє закон, тобто таке втручання передбачено законом. А отже, в рішеннях Європейського суду з прав людини досить часто використовується юридична конструкція «згідно із законом», яка не тільки містить посилання на національне законодавство, але й наголошує на такій властивості закону як якість, а саме його відповідність принципу верховенства права [8, с. 155-156].

Звідси випливає, що принцип верховенства права є одним із найважливіших європейських принципів та головною засадою європейського права. Так, навіть до нормативно-правових актів України поняття «верховенство права» увійшло з Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, яка в результаті ратифікації Верховною Радою України стала частиною національного законодавства, а також з ряду міжнародних договорів, учасником яких є Україна.

Таке запозичення Україною європейського досвіду щодо впровадження принципу верховенства права в реальність є необхідним аспектом для трансформації чинного українського законодавства, адже кількість скарг до Європейського суду з прав людини з кожним роком невпинно зростає, що говорить про неспроможність сучасного законодавства України в повній мірі забезпечити реалізацію прав своїх громадян.

Для України практика Європейського суду з прав людини є важливою правовою підставою для надання вимог та заперечень, тобто особа як під час

підготовки позовної заяви, так і під час судового розгляду та прийняття рішення національним судом має право посилаючись і на норми Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, і на рішення Європейського суду з прав людини [9, с. 11]. Це є позитивним моментом у сприянні впровадженню принципу верховенства права у діяльність органів судової влади в Україні.

Отже, принцип верховенства права – це сукупність найважливіших соціальних і правових цінностей, набутих у процесі суспільного розвитку, які необхідні людині для забезпечення гідного життя, розвитку своєї особистості, для того, щоб вона відчувала себе повноправним членом громадянського суспільства. Сутність принципу верховенства права, можна виразити за допомогою таких положень: це забезпечення прав та основоположних свобод людини; це презумпція невинуватості; це юридична рівність усіх осіб незалежно від соціального, майнового статусу, релігійних уподобань тощо; це судовий механізм реалізації та захисту прав людини.

На основі вищевикладеного можемо говорити про те, що Україна зобов'язана забезпечувати захист прав та свобод людини, які закріплені не лише в Конституції України, а й визначені Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, та надавати можливість звертатися за захистом своїх прав до Європейського суду з прав людини у разі порушення положень Конвенції. Таким чином повинна виглядати демократична держава, адже основним критерієм запровадження в Україні принципу верховенства права є дотримання саме прав людини. Але Україна щодо вирішення цієї проблеми знаходиться в процесі розвитку та удосконалення, тому їй необхідно докладити ще багато зусиль для реалізації поставлених перед нею завдань, адже прагнення до ідеалу – це записка успіху.

Список використаних джерел

1. Козюбра М. І. Верховенство права і Україна. *Загальнотеоретичне правознавство, верховенство права та Україна*: зб. наук. ст. К.: Дух і Літера, 2013. С. 271–328.
2. Кравчук М. В. Проблеми теорії держави і права (опорні конспекти): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-тє вид., змін. й допов. Тернопіль: Екон. думка, 2016. 420 с.
3. Музика І. В. Принцип верховенства права: сучасний погляд на проблему крізь призму кантівського праворозуміння. *Проблеми філософії і права*. 2008-2009. Т. VI-VII. С. 112-116.
4. Головатий С. П. Верховенство права: юридичний принцип, який в Україні офіційно визнано та який має діяти. *Українське право*. 2006. №1. С. 85-90.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 02 листопада 2004 року №15-рп/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. №45. С. 41. Ст. 2975.
6. Серьогін С. В. Верховенство права в Україні: проблеми розуміння та застосування: монографія. Дніпропетровськ: Грані, 2014. 121 с.
7. Рабінович П. М. Інтерпретація феномена і принципу верховенства права: сучасні і вітчизняні підходи. *Загальнотеоретичне правознавство,*

верховенство права та Україна: зб. наук. ст. К.: Дух і Літера, 2013. С. 329–342.

8. Пате́й-Братасюк М. Г. Верховенство права в українському судочинстві: проблема духовно-інтелектуального виміру. *Розвиток вітчизняних правових інститутів в умовах демократичних процесів*. К.: Вид.-во Європейського ун-ту, 2010. С. 140-162.
9. Козюбра М.І. Верховенство права: українські реалії та перспективи. *Право України*. 2015. №3. С. 6-18.

Лисак В.

*студентка I курсу юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доктор права
Українського Вільного Університету, завідувач кафедри
теорії та історії держави і права ТНЕУ Кравчук М. В.*

РОЗВИТОК ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В ПЕРІОД ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО

Дослідження політики і практики організації охорони здоров'я та державного опікування за часів Гетьманату має не лише науково-теоретичне, пізнавальне, а й соціально-політичне та практичне значення. Воно дає можливість глибше висвітлити важливий аспект внутрішньої політики Української Держави, а також актуалізувати набутий досвід, який варто враховувати при реформуванні системи охорони здоров'я та соціального захисту на сучасному етапі історичного розвитку України.

Об'єкт наукової розвідки: основні напрямки реалізації державної політики у сфері охорони здоров'я та опікування населення.

Предмет дослідження: нормативно-правова база, на основі якої здійснювалось правове регулювання політики гетьманського уряду у галузі охорони здоров'я та соціальної опіки населення; особливості формування Міністерства народного здоров'я та державного опікування та його структури; організація медичної діяльності і санітарно-гігієнічного стану в боротьбі з інфекційними хворобами.

Науковою розробкою проблеми займалися такі науковці: Г. Демочко, Л. Жванко, Д. Дорошенко, Р. Пиріг та інші.

Українська Держава Павла Скоропадського, яка постала після перевороту 29 квітня 1918 року, взяла на себе надзвичайно складне за тих суспільно-економічних умов і досить проблемне у своєму виконанні завдання – зберегти, а в окремих випадках відродити систему охорони здоров'я та соціального захисту населення. Саме за часів Гетьманату органам охорони здоров'я було надано найвищого статусу – статусу міністерства, офіційна назва якого була Міністерство народного здоров'я й опікування. Ця установа була створена 8 травня 1918 року і була визнана «вищим керуючим і доглядаючим органом по всіх справах, які торкаються охорони народного здоров'я й опікування в різних галузях державного і громадського управління» [1, с. 141].

Кандидатура міністра народного здоров'я й опікування була визначена П. Скоропадським однією з перших ще напередодні квітневого перевороту. Ним став відомий фармаколог В. Любинський, за словами гетьмана, «один з